

szítették ki.³⁶ A Romániát Magyarországtól elválasztó országhatár közvetlen közelében, – az Ér egyik mellékágának elmocsarasodása folytán – kialakult Pocsaji-láp ökoszisztémájának vizsgálata hasonló képet tár elénk. A palinológiai és malakológiai kutatások adatai egy sodródó alga- és hínárszigetes nyílt víztükrökkel tarkított lápos területéről árulkodnak. A sajátos ártéri környezetből legeltetésre alkalmas, gyomnövényes nyílt legelőkkel váltakozó erdőtömbökkel borított löszös térszínnek emelkedtek ki.³⁷ Ebben az időszakban az Alföld erdős sztyeppé alakult, az esőzésektől táplált elhagyott folyómedrek megteltek vízzel, és a lápok virágkorukat élték.³⁸ Az árterületek nagysága a lehullott csapadékmennyiség függvényében változott. A vízpartokat borító növényzet szerves anyagának bomlása illetve a talajerózió miatt a magasparkokról bemosott talaj és szerves anyagok révén a Nagykárolyi-síkságon – az erdős-sztyepp övezetre jellemző³⁹ – vastagabb, nagyobb víztartó képességű, magas humusz tartalmú (7%-nál nagyobb), ásványi sókban és foszfátokban szegény termőtalaj létezett.⁴⁰ A művelhető területek középső bronzkori intenzív kihasználásáról tanúskodnak a palinológiai vizsgálatok során jelentősebb mennyiségben előkerült gabonafélék és taposottgyomok pollenjei.⁴¹ A régészet és régészeti zoológia adatai is mutatják, hogy a régió nagyállattartó, gabonatermesztő kultúrái, erdőirtással, kisebb kiterjedésű legelőket és szántókat alakítottak ki. A fák pollenarányának ciklikus változása által jelzett fakitermelés, nemcsak a könnyebb vadászatot és a paraszti gazdálkodásmód részét képező hatékonyabb állattartást biztosította, hanem a fémkohászathoz és kerámiaművességhez szükséges tüzelőanyag előállítását is.⁴²

Kutatástörténet

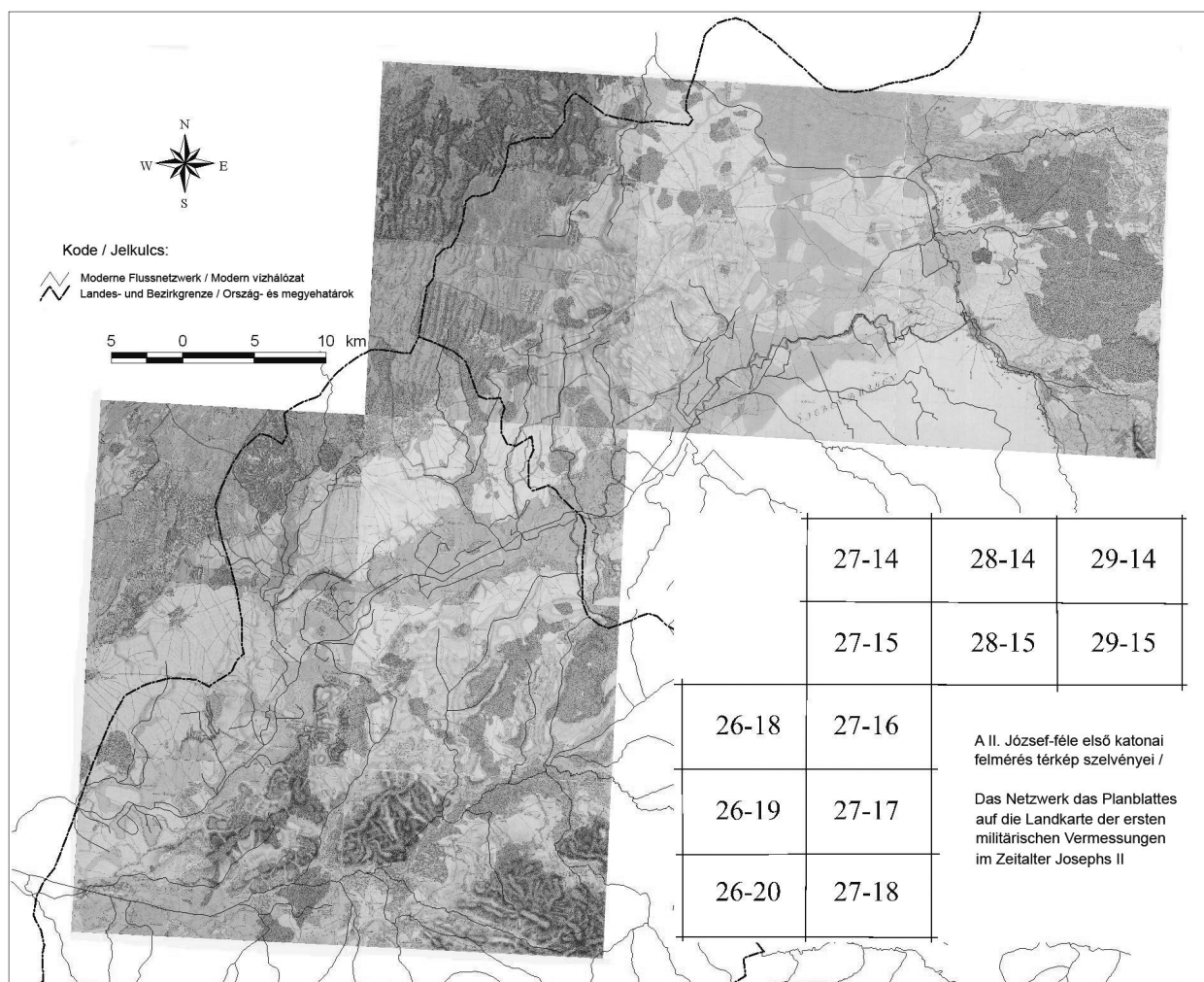
A szájhagyomány szerint a mai Nagykárolytól délkeletre elterülő Bobáld határrész az egykori város legrégebbi betelepült része. Ezt a regényes történeti múltat jócskán cáfolja az, hogy az Anjou-kori oklevelekben mindkét említett helység egyidőben, külön-külön megjelöléssel szerepel. Tény az, hogy a XIX. sz. első feléből származó történeti írásokban késő-árpádkori alapításúként feltüntetett Bobáld településsel, egy 1359-ben kelt oklevélben a Károlyiak birtokaként találkozunk. Az említett oklevél szerint a Kaplony-nem tagjai a váradai káptalan előtt egyikük, Nagy Simon számára kiigazítanak egy 1329-ben történt birtokfosztást. A Bobáld falu neve ekkor bukkan fel először Bubad formában.⁴³ Ezen kívül a falu két másik XIV. századi oklevélben is előfordul Bobad formájában.⁴⁴ A falut 1418-ban Luxemburgi

halt (nagyobb mint 7%), mit niedrigerem Mineralsalz- und Phosphatgehalt.⁴⁰ Über die intensive Ausnutzung der Ackergebiete in der mittleren Bronzezeit zeugen die Pollen der Getreidearten und Trittpflanzen, die infolge der palinologischen Untersuchungen in sehr bedeutenden Mengen gefunden wurden.⁴¹ Die archäologischen und archäozoologischen Daten zeigen, dass Großtierzucht- und Getreidekulturen, Abforstungen, kleinere Weiden und Acker in der Region errichtet wurden. Das vom zyklischen Ändern der Pollenrate angedeutete Abholzen sicherte nicht nur eine leichtere Jagd und eine wirksame Tierzucht als Teil der Bauernwirtschaft, sondern auch die Herstellung der notwendigen Brennstoffe für die Metallurgie und für die Herstellung von Keramikwaren.⁴²

Forschungsgeschichte

Laut mündlichen Überlieferungen ist die Bobald-Feldmarkteil, die südlich von der heutigen Stadt Carei (Nagykároly) liegt, der älteste besiedelte Teil der alten Stadt. Diese sagenhafte geschichtliche Vergangenheit wird größtenteils dadurch bestritten, dass in Urkunden aus der Anjou-Zeit beide Ortschaften zur gleichen Zeit aber mit verschiedenen Namen vorkommen. Tatsache ist, dass in geschichtlichen Schriften aus der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts, treffen wir die Siedlung Bobald (Bobáld), die, wie es scheint, in der Spät-Árpádkzeit gegründet wurde, in einer Urkunde aus 1359 gehört sie als Besitztum der Károlyi-Familie an. Laut der erwähnten Urkunde regulieren die Mitglieder des Kaplony-Geschlechtes bei dem Kapitel von Oradea (Nagyvárad), für einen Mitglied, nämlich Nagy Simon eine 1329 stattgefundenen Exmission. Dann erscheint zuerst der Name des Dorfes Bobald (Bobáld) in Form von Bubad.⁴³ Außer diesen erscheint das Dorf auch in zwei anderen Urkunden im 14. Jh. in Form von Bobad.⁴⁴ Das Dorf wird 1418 von Sigismund von Luxemburg gemeinsam mit anderen Domänen – als neue königliche Schenkung – dem Kaplony-Geschlecht der Károlyi Familie, den Söhnen Mihály, Merhárd und László geschenkt.⁴⁵ In den Urkunden der 15.-17. Jahrhunderte wird der Name des Dorfes mehrmals wegen verschiedenen Feldmarkkonflikten und anderen Streitigkeiten mehrmals erwähnt.⁴⁶

Über die archäologischen Funde vom Bobald-Hügel, besser gesagt über die mit Festungsgraben umgebene Motte auf der Erhöhung Bobart, benachrichtigt zuerst Bél Mátyás in seiner Schrift mit dem Titel *Historia Comitatus Szatmariensis*. Der Autor, der 1726 im Tal von Merges (Mérge) verweilte, besichtigte die Motte auf dem Bobald-Pusztas und behauptet, dass einst neben der

11. kép A Nagykarolyi síkság és az Ériudék XVIII. századi és modern vízrajza

Abb. 11. Die moderne und die XVIII. Jahrhundert Flussnetzwerk von der Carei-Ebene und dem Eriud-Tal

Zsigmond adja más birtokokkal együtt – új királyi adományként – a Kaplony nembeli Károlyiaknak, Mihály, Merhárd és László fiainak.⁴⁵ A 15–17. századi oklevelekben több ízben is említődik a falu neve különböző határviták és más ügyes-bajos dolgok kapcsán.⁴⁶

A Bobáld-dombon található régészeti leletekről, pontosabban a magaslaton található Bobart nevű sáncárok körülvett földváról, először Bél Mátyás tudósít a *Historia Comitatus Szatmariensis* című írásában. Az 1726-ban a Mérges völgyében járó szerző megtekintette a Bobáld-pusztán álló földvárat, és állítja, hogy régen a „Boart nevű szkíta vár” mellett széles mederben folyt a Kraszna, amelyet utólag a Báthoriak az ecsedi vár védelmére „elvezettek”. Bél Mátyás még láthatta az erődített település sáncait(?), hiszen feljegyzi: Bobart várának romjai arra utalnak, hogy a rég (szkíták által) lerombolt falait egykor árok vette körül.⁴⁷

„skythischen Burg mit dem Namen Boart” in seinem weitem Bett der Fluss Crasna (Kraszna) floss, nachher wurde dieser von den Báthori-s für die Verteidigung der Burg von Ecsed „abgeführt”. Bél Mátyás konnte noch die Schanzen der befestigten Siedlung sehen, er notiert ja: Die Ruinen der Bobart-Burg deuten darauf hin, dass ihre längst (von Skythen) zerstörten Wände von einem Graben umkreist waren.⁴⁷

Die Beschreibung von Bél Mátyás bildete eine Quelle für Szirmai Antal, der in seiner Kreismonographie 1809 behauptet, dass zu seiner Zeit bereits unbewohnter Bobáld (Bobáld) einst vielen Familien ein Zuhause anbot.⁴⁸ In der Stadtmonographie von Carei (Nagykaroly), die 1892 in gedruckter Form erschien – erwähnt Asztalos György – nach Szirmai – dass, über die Anwesenheit des einstigen Dorfes Bobáld heute nur ein an die Stadtgrenze gelegtes Holzkreuz Bericht erstattet.⁴⁹

12. kép A Nagykároly-Bobáld tell és a Bolald I-1b szattelit település modern látképe

Abb. 12. Der Tell von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld), moderne Ansicht

Bél Mátyás leírása forrásként szolgált Szirmai Antal számára, aki 1809-ben írt megyemonográfiájában állítja, hogy az ő korában már lakatlan Bobáld egykor számos családnak szolgált lakóhelyül.⁴⁸ Az 1892-ben „sajtóvilágot” látott Nagykároly városmongráfiájában – Szirmai nyomán – Asztalos György arról tesz említést, hogy az egykori Bobáld falu hollétéről már csak egy, a város határában lévő fakereszt árulkodik.⁴⁹

A Bobáld-dombon zajló első régészeti feltárások Vende Aladár nevéhez fűződnek. A XX. század elején Szatmár vármegye monográfiájának megírásában közreműködő Vende külön fejezetet szentel a vármegye őskori fejlődésének. Feljegyzése szerint a meredek oldalú, 3–4 holdnyi (12946 m²–17262 m²) területű Bobáld-dombot két oldaláról a láp, másik oldaláról pedig több öl széles vízfolyás keretezte. (13–14. kép)

A szerző a települést őskori erődített központként értelmezi, megjegyezve, hogy az árterületből kiemelkedő szomszédos hátakon is őskori lelőhelyek találhatók. Ezek mintegy félkörben veszik körül a mélysántás miatt szinte felső réteget vesztett tellt.⁵⁰ A fejezetet illusztrációs anyaggal szemléletesebbé tevő szerző a szóban forgó lelőhelyen végzett ásatásai nyomán előkerült ép edényeket bemutató táblát is mellékelte a szöveghez.⁵¹

A Szatmár vármegye őskoráról érkező Roska Márton egy, a Nagykároly határában – a láp szélén – fekvő víztől övezett három és fél holdnyi területű dombot bronzkori mentsvárként említi. Roska véleménye szerint vész esetén ide – a környék törzsfőjének erődített lakhelyére – húzódott be állatállományával és más ingóságaival együtt „a környék földművelő és pásztorkodó eleme”.⁵²

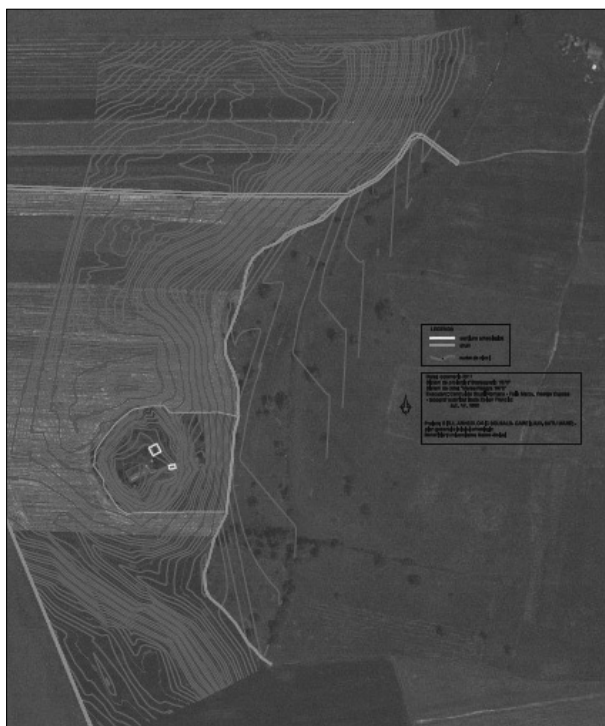
A század negyvenes éveinek végén és ötvenes éveiben végzett földmunkák tovább rongálják a tellt. A városi „néptanács” a bobáldi határrészt átszelő út javításaihoz innen hordatta a földet. Valószínűleg a földmunkák

Die erste archäologische Freilegung auf dem Bobald-Hügel knüpft sich an den Namen von Vende Aladár. Der am Anfang des 20. Jahrhunderts zur Verfassung der Monographie vom Komitat Sathmar (Szatmár) beitragende Vende widmet ein getrenntes Kapitel der urzeitlichen Entwicklung des Komitats. Laut seiner Aufzeichnungen wurde der steilseitige, 3–4 Morgen (12946 m²–17262 m²) große Bobald-Hügel an seine zwei Seiten vom Sumpf, an den anderen zwei Seiten von mehreren Klafter weiten fließenden Gewässern eingegrenzt. (Abb. 13–14.) Der Autor interpretiert die Siedlung als ein vorzeitliches befestigtes Zentrum, und bemerkt, dass es auf dem Gebiet der Strömungen befindende benachbarte Fläche urzeitliche Fundstelle(n) gibt. Diese umrahmen im Halbkreis den Tell, der wegen des Tiefpflügens beinahe seine obere Schicht verloren hatte.⁵⁰ Der Autor, der dieses Kapitel mit illustriertem Material noch anschaulicher macht, fügt zum Text auch noch eine Tabelle hinzu, in der die intakten Gefäße dargestellt werden, die nach den Ausgrabungen am genannten Fundort zum Vorschein gekommen sind.⁵¹

Roska Márton, der über die Urzeit des Komitats Sathmar schreibt, erwähnt einen, an der Grenze von Carei (Nagykároly) – am Rande des Sumpfes – liegenden, mit Wasser umrahmten dreieinhalb Morgen großen Hügel als Rettungsburg in der Bronzezeit. Laut der Meinung von Roska zog sich im Fall einer Gefahr hierhin – an den befestigten Wohnplatz des Stammeshäuptlings der Gegend – samt seinem Tierbestand und anderen Fahrhaben „der Ackerbauer und Hirt der Gegend”.⁵²

Am Ende der vierziger Jahre des Jahrhunderts und während der fünfziger Jahre zerstört sich der Tell wegen Erdarbeiten noch mehr. Der städtische „Volksrat” hatte zur Straßenarbeiten der Landstraße, die die bobalder Feldmark überquert die Erde von hier tragen lassen. Wahrscheinlich gerieten die nach den Erdarbeiten gesammelten Topffragmente in die Sammlung des Arztes in Valea lui Mihai (Érmihályfalva) Andrassy Ernő, ein Kunstsammler, der sich für Archäologie interessierte. (Das Manuskript des Inventars der Andrassy-Sammlung: Aufzeichnung vom 28. Oktober 1947, Funde mit Inventarnummern 1447–1456).

Die Erforschung des Tells in der Neuzeit begann im Jahre 1966, als Némethi János folgende Schnitte aufzeichnete: – A (27,5 × 1,5 m); B (38,5 × 1,2 m), das mit B1 (13,5 × 1 m) erweitert wurde; C (15 × 1,5 m); D (29,5 × 1,2 m); bzw. E (20 × 1,2 m) – und schnitt den Wohnhügel mit fünf Forschungsgräben durch in Richtung Nord–Süd, beziehungsweise Ost–West zwecks Klarstellung der stratigraphischen Lage der Siedlung.⁵³ Die Erforschung der Wehrwerke des Tells geschah das erste Mal auch in diesem Jahr. Die Untersuchung des Wehrgrabens der

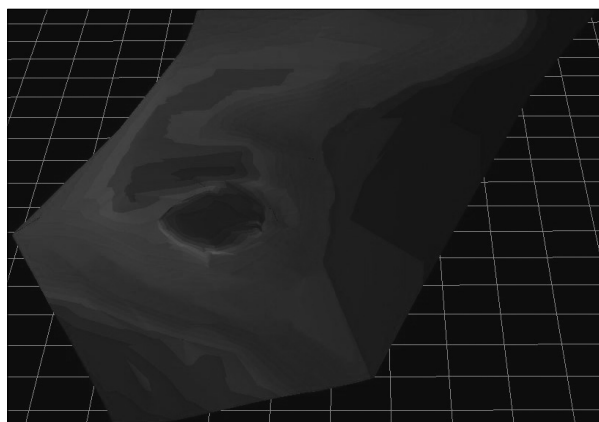

13. kép A Nagykaroly-Bobáld tell 2011-ben készült topográfiai felmérése

Abb. 13. Im Jahre 2011 durchgeführte topografische Vermessung des Tells von Carei-Bobald (Nagykaroly-Bobáld)

alkalmával gyűjtött edénytöredékek kerülnek be a régészet iránt érdeklődő, műgyűjtő érmihályfalvi orvos, Andrassy Ernő gyűjteményébe (Az Andrassy-gyűjtemény leltárának kézírata: 1947. október 28-án történt bejegyzés, 1447–1456. leltárszámú tételek).

A tell újabb kori kutatása 1966-ban kezdődött, amikor Németi János – A (27,5 × 1,5m); B (38,5 × 1,2m) illetve ennek B1 (13,5 × 1m) szélesítése; C (15 × 1,5m); D (29,5 × 1,2m); és E (20 × 1,2m) szelvényként jelölt – öt kutatóárokka Észak–Dél, illetve Kelet–Nyugat irányban átvágta a lakódombot a település régéztani helyzetének tisztázása céljából.⁵³ A tell védműveinek kutatására is ebben az évben került sor először. A telep védőárkának vizsgálata a 20 m hosszú és legmélyebb pontján -6,5 m-es E elnevezésű szelvénnel történt. A régéztani vizsgálatok során megállapítást nyert, hogy az első emberi megtelepedés a késő-neolitikumban volt. Ezt követően a terület a korabronzkor végétől a bronzkor teljes időtartama alatt lakott. A késővaskori szorványos településnyomok pedig arra utaltak, hogy a Kr.e. I. századtól–Kr.u. I. századig terjedő periódusban a Mérges árterületéből kiemelkedő domb időszakosan némiképp újra benépesült. (15–16. kép)

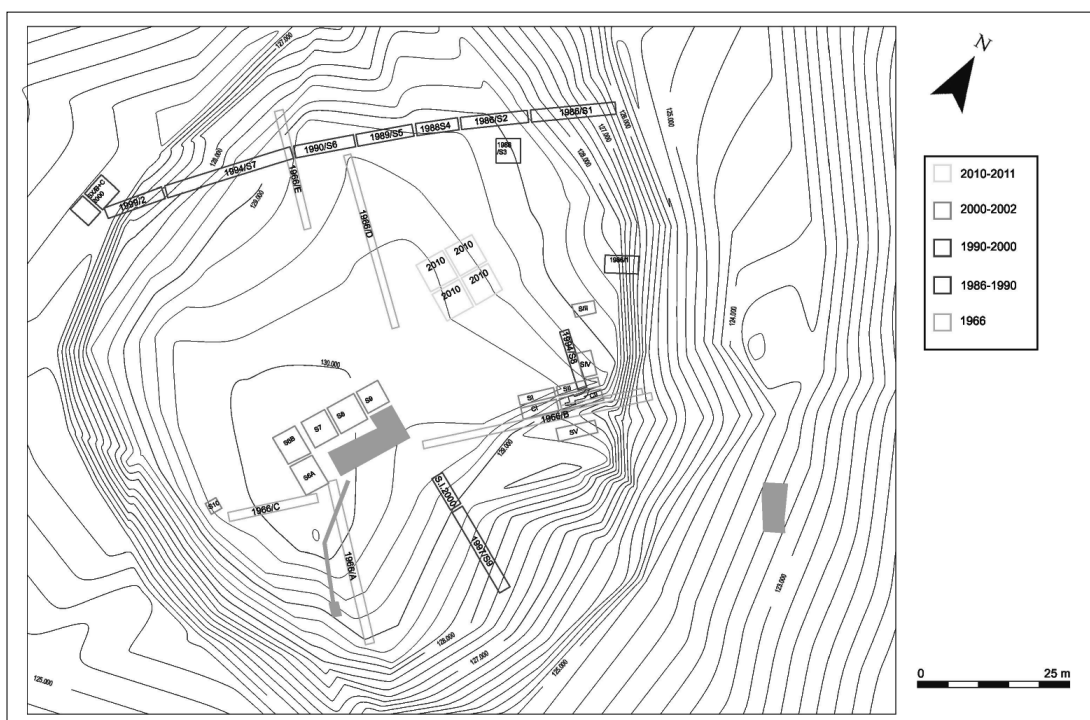

14. kép A Nagykaroly-Bobáld tell topográfiai felmérése alapján készült terepmodell

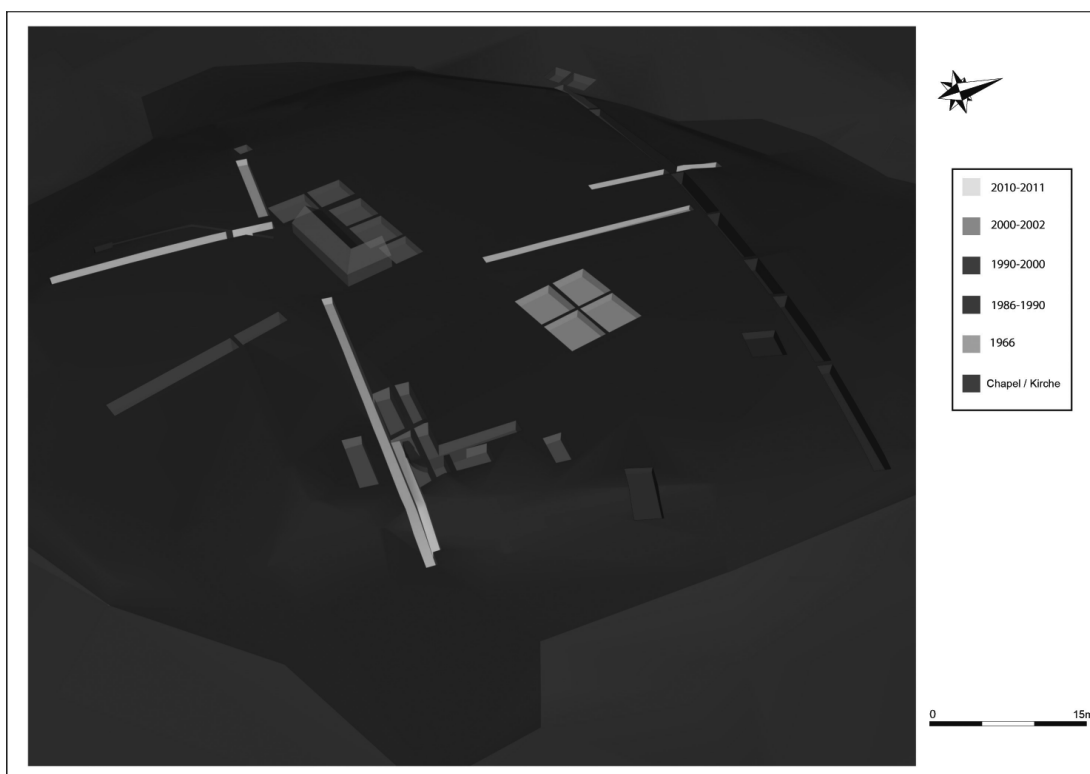
Abb. 14. Das aufgrund der topografischen Vermessung des Tells von Carei-Bobald (Nagykaroly-Bobáld) erarbeitete Geländemodell

Siedlung geschah auf einem Schnitt als E bezeichnet, 20 m lang und -6,5 m tief an seinem tiefstem Punkt. Nach stratigraphischen Untersuchungen konnte man feststellen, dass die ersten menschlichen Siedlungen im Spätneolithikum entstanden. Danach war die Gegend vom Ende der Frühbronzezeit während der ganzen Dauer der Bronzezeit bewohnt. Die Spuren sporadischer Siedlungen in der Späteisenzeit deuten darauf hin, dass im Zeitraum zwischen. 1. Jh. v. Chr. – bis zum 1. Jh. n. Chr. der Hügel auf dem Überschwemmungsgebiet des Merghes (Mérge) zeitweise gewissermaßen wieder besiedelt war. (Abb. 15–16.)

Die durchlaufende landwirtschaftliche Bearbeitung und der von Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft Carei gepflanzte Obstgarten erschütterte die obere Siedlungsschicht des Tells 1982–84 auf der Ostseite des Hügelrückens, während Geländearbeiten, kam die Süd-Ost-Ecke einer Kirchenruine zum Vorschein. Im Bericht von Neşa Iercoşan, der fundrettende Archäologe des Städtischen Museums Carei kann man lesen, dass es keine Gelegenheit für stratigraphische Beobachtungen gab, er konnte das aufgetauchte Fundmaterial nur nach Zeitalter ordnen.⁵⁴ Nach einem Ausfall von zwanzig Jahren begann 1986 mit Förderung des Bukarester Thrakologie-Instituts erneut die archäologische Freilegung des Tells. Die Ausgrabungen unter Leitung von Petre Roman hatten in erster Linie die Klärung der stratigraphischen Lage des Tells als Zielsetzung. 1986 erfolgte am Süd-Ost-Teil der Siedlung die Erschließung von zwei Schnitten, die mit einem 0,5 m dicken Wand von einander abgetrennt sind, und dessen Ausmaße folgende sind: – S1 – 14 m lang, 2 m breit bzw. S2: 12 × 2 m. Die Abbildung der südlichen Profilwand des Schnittes

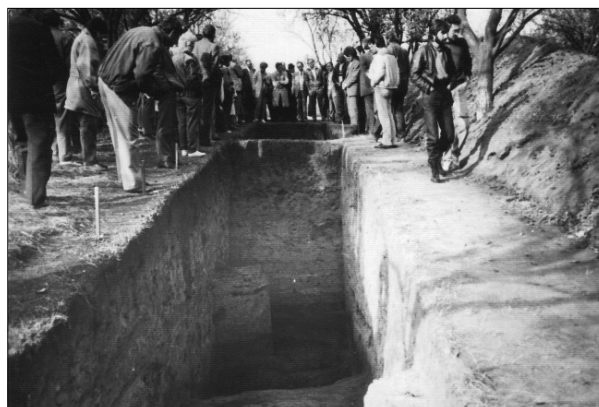
15. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárásának összesített helyszínrajza
 Abb. 15. Summarischer Lageplan der archäologischen Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld)

16. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárásának helyszínrajza alapján készült 3D modell
 Abb. 16. Das modell die Lageplan der archäologischen Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld).

A folyamatos mezőgazdasági művelés és a nagykarolyi mezőgazdasági termelőszövetkezet által telepített gyümölcsös jelentősen megbolygatta a tell felső településrétegét. 1982–84-ben a dombtető keleti oldalán, tereprendezési munkálatok során, egy templomrom délkeleti sarka került napvilágra. Neşa Iercoşannak a Nagykárolyi Városi Múzeum leletmentő régészének jelentésében azt olvashatjuk, hogy régéztani megfigyelésekre nem adódott lehetősége, mindössze koronként rendszerezte az előkerült leletanyagot.⁵⁴ Húszéves kiesés után 1986-ban a bukaresti Trakológiai Intézet támogatásával újrakezdődött a tell régészeti feltárása. A Petre Roman irányításával folytatott ásatások elsődleges célkitűzése a tell régéztani helyzetének tisztázása volt. 1986-ban a település délkeleti részén két egymástól 0,5 m széles tanúfallal elválasztott szelvény – a 14 m hosszú és 2 m széles S1 illetve a 12 × 2 m méretarányú S2 – feltárására került sor. Az S2/1986 szelvény déli metszetsíkjának rajzát Petre Roman és Németi János 1990-ben – a Thraco-Dacica folyóiratban – megjelent tanulmányában közli.⁵⁵ Mindmáig ez volt a tellről publikált egyetlen metszetrajz. Az 1986-os évben, az említett S1 szelvény mellett elhelyezkedő S3-nak nevezett 3 × 3 m-es kazetta kiásása is megtörtént. A tell feltárási munkálatai, egyéves kieséssel 1988-ban folytatódtak. Megfelelő anyagi források hiányában ekkor mindössze az S2/1986-as szelvény azonos tengely mentén történő meghosszabbítására került sor. Félméteres tanúfal kihagyásával tűzték ki az S4/1988-es 7 × 2 m méretarányú szelvényt. A terület kutatása a következő években is folytatódott, amikor a Bobáld-dombi ásatások megszervezése és védnöksége már a Nagykárolyi Városi Múzeum hatáskörébe került át. 1989-ben, majd a rá következő évben is az ásatás valós vezetését ellátó Németi János meghosszabbítja az előző évi S4/1989 kutatóárkot. A félméteres tanúfal kihagyása után először a 12 m hosszú és 2 méter széles S5/1989 szelvény feltárására, majd 1990-ben egy újabb – SVI/1990 elnevezésű – 8 méter hosszú bővítés történt. Az így keletkezett – a tell központi részének északkeleti szegélyén húzódó – 20 × 2 m kutatóárkot (1989–1990-es szelvények) a Nagykárolyban szervezett 1990-es Trakológiai Kongresszus résztvevői meg is tekintették. (17. kép) Ugyanebben az évben az említett két év ásatási eredményeiről a bukaresti Trakológiai Intézet közlönyében publikált jelentés is született.⁵⁶

Az S5/1989–S6/1990-es kutatóárkok tegelyének meghosszabbításában – 0,4 m széles tanúfal kihagyásával – helyezkedett el a kelet-nyugat irányítottágú (22 × 2 m) S7/1994 szelvény. Szintén az 1994-es év folyamán került feltárásra a tell központi részén kijelölt, észak-dél irányítottágú 10 m hosszú és 1,5 m széles S8/1994 szelvény is. Az ebben az évben zajlott kutatások eredményeiről

17. kép Az 1990-es Trakológiai Kongresszus résztvevői megtekintik a Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárását

Abb. 17. Die Teilnehmer des Thrakologischen Kongresses von 1990 besichtigen die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld)

S2/1986 wird von Petre Roman und Németi János 1990 – in der Zeitschrift Thraco-Dacica – in Rahmen einer Studie publiziert.⁵⁵ Bis heute ist diese die einzige publizierte Zeichnung einer Profilwand vom Tell. Im Jahre 1986, erfolgte auch die Ausgrabung des 3 × 3 m langen S3 genannten Schnittes, der sich neben dem erwähnten Grabungsschnitt S1 befindet. Die Freilegungsarbeiten des Tells setzten sich nach einem Jahr Unterbrechung im Jahre 1988 fort. Mangels entsprechender materieller Quellen erfolgte dann nur die Verlängerung des Schnittes S2/1986 entlang derselben Achse. Mit Auslassen einer halben Meter langen Wand hat man den 7 × 2 m großen Schnitt S4/1988 markiert. Die Erforschung des Gebietes setzte sich auch in den darauf folgenden Jahren fort, als die Abwicklung und das Protektorat der Ausgrabungen auf dem Bobáld-Hügel bereits zum Tätigkeitsbereich des Stadtmuseums Carei gehörte. Im Jahr 1989 und im darauf folgenden Jahr verlängert der eigentliche Leiter der Ausgrabungen Németi János den Suchgraben des vorigen Jahres S4/1989. Nach Auslassen einer Wand von einem halben Meter erfolgt zuerst die Freilegung eines 12 m langen und 2 Meter breiten S5/1989 Schnittes, dann 1990 eines neuen – SVI/1990 bezeichneten – 8 Meter langen Schnittes als Erweiterung. Der so entstandene – im zentralen Teil des nordöstlichen Randes des Tells gelegene – 20 × 2 m lange Grabungsschnitt (Schnitte von 1989–1990) wurde von den Teilnehmern des im Jahre 1990 in Carei veranstalteten Thrakologischen Kongresses auch besichtigt. (Abb. 17.) In demselben Jahr entstand über die Ausgrabungsergebnisse der erwähnten zwei Jahre im Blatt des Bukarester Thrakologie-Instituts auch ein gedruckter Bericht.⁵⁶

18. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. C1/2001 kazetta. Otomani III Deviant burial/ Sonderbestattung

Abb. 18. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Kassette C1/2001. Otomani III Sonderbestattung

19. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. C1/2001 kazetta. Otomani III Deviant burial/ Sonderbestattung. Részlet

Abb. 19. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Kassette C1/2001. Otomani III Sonderbestattung. Detail

Németi János 1995-ben publikált ásatási jelentése tudósít.⁵⁷ Míg az S7/1994-es szelvényben feltárt régészeti objektumok közül ki kell emelnünk két részlegesen feltárt felszíni lakóház maradványait (L1/1994 és L2/1994), addig az S8/1994-es szelvény objektumai közül az első négyzethálóban előkerült – a szakirodalomban *Deviant burial*-ként vagy *Sonderbestattung*-ként emlegetett – a szokványostól eltérő különleges sír (M2/1994) érdemel figyelmet. Ehhez hasonló kultikus rendeltetésű régészeti objektumot a B/1966 szelvényben tárt fel Németi János, annyi különbséggel, hogy ez utóbbi gödörben a kerámiatöredékek és állatsontok társaságában mindössze egy emberi alsó állkapocs került elő.⁵⁸ (18–19. kép)

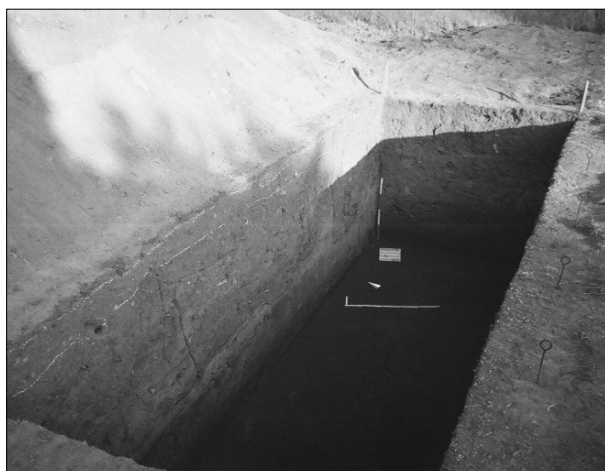
1997-ben tárták fel a domb délnyugati lejtősebb részén húzódó északkelet-délnyugat irányítottágú S9/1997-es 10 × 2 m méretarányú szelvényt. A szelvényből előkerülő szórványos településnyomok tanúsága szerint a középső bronzkori település súlypontja a tell túlsó felén koncentrálódhatott. A szóban forgó S9/1997 szelvény délnyugati alsó végén egy a korabronzkor végi Szaniszló csoport hamvasztásos, urnás temetkezése⁵⁹ és egy nagyobb méretű folyami görgeteg kövekkel telarkott gödör került elő.

A kelet-nyugat irányítottágú S10/1999-es –10 m hosszú és 2 m széles– szelvény az S7/1994 kutatóárok tengelyének meghosszabításában található. Ez utóbbi szelvény elérte a tell modern földmunkák által megbolygatott szélét.

2000-ben a Molnár Zsolttal bővülő kutatócsoport az S9/1997 szelvényt ennek tengelyében, félméteres tanúfal kihagyását követően egy ugyancsak északkelet-délnyugat irányítottágú 6 × 2 m-es S1/2000-nek nevezett

In der Verlängerung der Achsen der Grabungsschnitte S5/1989–S6/1990 – mit Auslassen einer 0,4m breiten Wand – lag in Richtung Ost-West der Schnitt S7/1994 (22 × 2 m). Ebenfalls im Jahre 1994 erfolgte die Freilegung eines 10m langen und 1,5m breiten Schnitts S8/1994 im Mittelteil des Tells in Richtung Nord-Süd. Über die Forschungsergebnisse dieses Jahres berichtet Németi János in seinem Ausgrabungsbericht, der im Jahre 1995 publiziert wurde.⁵⁷ Unter im Schnitt S7/1994 ausgegrabenen archäologischen Befunden sind die Ruinen von zwei teilweise erforschten oberirdischen Wohnhäusern bemerkenswert (L1/1994 und L2/1994), im ersten Quadrat des Schnittes S8/1994 wurde ein – in der Fachliteratur als *Deviant burial* oder als *Sonderbestattung*-bezeichneter – außergewöhnlicher Grabfund entdeckt, der vom Normalen abweicht (M2/1994). Ein ähnlicher archäologischer Befund mit kultischer Bestimmung wurde im Schnitt B/1966 von Németi János entdeckt, mit dem Unterschied, dass in diesem letzten Grab, neben Bruchstücke von Keramik und Tierknochen nur ein einziger menschlicher Unterkiefer gefunden wurde.⁵⁸ (Abb. 18–19.)

1997 wurde der auf der hängigen Südwestseite des Hügels liegende 10 × 2 m lange Schnitt S9/1997 in Richtung Nordost-Südwest freigelegt. Nach Bezeugung sporadischer Siedlungsspuren, die aus dem Schnitt zum Vorschein gekommenen sind, konzentrierte sich der Schwerpunkt der mittelbronzezeitlichen Siedlung auf die andere Seite des Tells. Im erwähnten südwestlichen Unterteil des Schnittes S9/1997 erschien ein Grab mit Brand- und Urnenbestattung der Sanislău/Szaniszló-

20. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása.
S1/2000 szelvény

Abb. 20. Die archäologische Freilegung des Tells
von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld).
Schnitt S1/2000

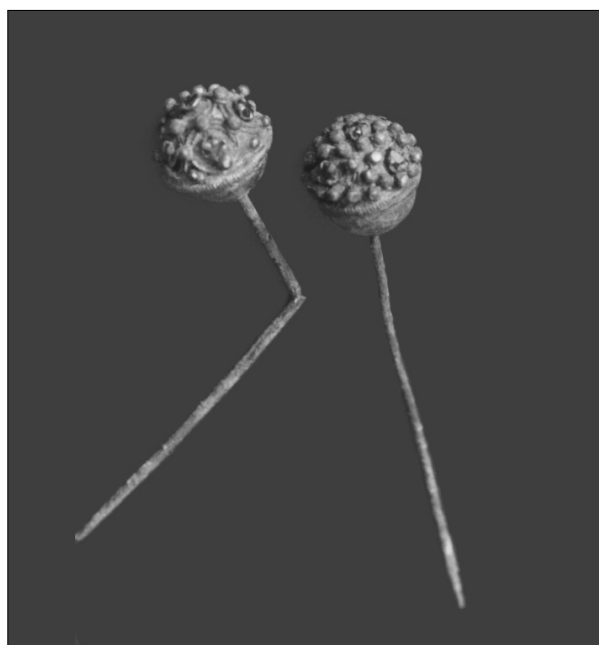
21. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárásakor talált
középkori fátyoltűk

Abb. 21. Bei der archäologischen Freilegung des Tells von
Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld) gefundene
mittelalterliche Kugelkopfnadeln (Schleiernadeln)

22. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárásakor
(2000) talált középkori fátyoltűk

Abb. 22. Bei der archäologischen Freilegung des Tells von
Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld) gefundene
mittelalterliche Kugelkopfnadeln (Schleiernadeln)

23. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárásakor
(2000) talált középkori fátyoltűk

Abb. 23. Bei der archäologischen Freilegung des Tells von
Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld) gefundene
mittelalterliche Kugelkopfnadeln (Schleiernadeln)

szelvénnel hosszabbította meg. (20. kép) A tell érintetlenül maradt felső, központi részére vezető délnyugati lejtősebb terület régéztani ellenőrzése végett húzott szelvény kutatása szintén csekély eredményeket szolgáltatott. Említésre méltó azonban a szelvényből előkerült két ún. rezgős fátyoltút tartalmazó középkori sír. (21–23. kép) A 2000-ben kitűzött kutatási célok közt a védőárok újabb átvágása is szerepelt. A Némethi János által feltárt E/1966 és S10/1999 szelvények tapasztalatai alapján a tell északi szélén három szelvény megnyitására került sor. A 3 × 3,6 m méretarányú S10A/2000 és a 3 méter hosszú és hasonlóan széles S10B/2000 egymás mellett elhelyezkedő kutatóárkokat egy 0,5 m-es tanúfal választotta el egymástól. Az S10C/2000-es szelvény azonban nem volt más mint az S10B/2000 árok tanúfal nélküli bővítése 2 × 3 m-rel. Az ásatás eredményeképpen megállapítást nyert, hogy az említett tell telepét körülvevő védőárkot az Otomani kultúra hordozói hozták létre. A védőárok betöltésének kibontásakor az árok alján egyetlen a Szaniszló (Sanislău) csoportra⁶⁰ jellemző kerámiatöredék sem került elő. Az itt talált edénytöredékek párhuzamai egyaránt megtalálhatók a tell feltárásakor begyűjtött régészeti leletek és az Érendréd-Curtea CAP-telep gödreinek a cserépanyagában.⁶¹ Ugyanezt az inkább kora-Otomaninak, mint késő-Szaniszlónak nevezhető leletanyaghoz hasonló kerámiát megtalálhatjuk a Berettyó-völgyi teltek Sz. Máthé Márta által Ottomány B néven emlegetett leletanyagában.⁶²

A 2001-ben Szőcs Péterrel, a Szatmár Megyei Múzeum középkoros régészével bővülő kutatócsoport elsődleges célját a középkori Bobáld falu templomának azonosítása jelentette. Kiemelt figyelmet kapott a XVI. században megnyitott templom körüli többretegű középkori temető kutatása is. A 2001-es évi feltárások során dokumentált középkori régészeti objektumok tudományos értékelése pár évvel később egy budapesti tanulmánykötetben látott napvilágot.⁶³ A középkori kápolna hollétére vonatkozóan csak szórványos utalásokra támaszkodó – a Szatmár Megyei Múzeum pénzügyi támogatásával végzett – 2001-es évi kutatásokat megkezdő Szőcs Péter a tell központi részének délkeleti sarkában négy szelvényt és egy kutatókazettát jelölt ki: az egymástól fél méteres tanúfállal elválasztott S1/2001 (6 × 1,5 m) és S2/2001 (7 × 1,5 m) szelvényeket, a tőlük kissé délre fekvő S5/2001 (7 × 2 m) valamint az említettektől északkeletre található S3/2001 (4 × 2 m) szelvényeket. Az S4/2001 kazetta (5 × 2,5 m) az S2/2001-es és S3/2001 szelvények között helyezkedett el az S2 szelvény közvetlen közelében. (24–26. kép) A szóban forgó S4/2001 kazetta legjelentősebb felfedezése a G6/2001 számú szemétdöbör. (27. kép) A szóban forgó régészeti objektum a tell szokványos hulladékain kívül, úgy tű-

Gruppe⁵⁹ vom Ende der Frühbronzezeit und ein größerer Grab gefüllt mit großen Flussgeröllsteinen.

Der Schnitt S10/1999 in Richtung Ost-West ist 10 m lang und 2 m breit – und befindet sich in der Verlängerung der Achse des Suchgrabens S7/1994. Dieser letzte Schnitt reichte an den durch die modernen Erdarbeiten geschüttelten Tellrand.

Zur Forschergruppe trat im Jahre 2000 Molnár Zsolt bei und der Schnitt S9/1997 wurde entlang seiner Achse, mit Auslassen eines Zeugenwalles von einem halben Meter ebenfalls in Richtung Nordost-Südwest mit dem 6 × 2 m großen Schnitt S1/2000 verlängert. (Abb. 20.) Wegen der stratigraphischen Erforschung des abfälligen südwestlichen Gebiets, im unberührt gebliebenen oberen zentralen Tellteil errichteter Schnitt, erbrachte ebenfalls geringe Ergebnisse. Bemerkenswert ist aber das mittelalterliche Grab in diesem Schnitt, woraus die zwei sog. schleiernadeln stammen. (Abb. 21–23.) Unter den im Jahre 2000 festgelegten Forschungszielen war auch das erneute Durchschneiden des Wehrgrabens. Auf Grundlage der während der Freilegung von Schnitten E/1966 und S10/1999 erworbenen Erfahrungen von Némethi János erfolgte die Erschließung von drei Schnitten am nördlichen Tellrand. Die nebeneinander liegenden Suchgräben (Schnitte), der 3 × 3,6 m große S10A/2000 und der 3 Meter lange und ähnlich breite S10B/2000 wurden mit einem 0,5 m breiten Zeugenwall voneinander getrennt. Der Schnitt S10C/2000 war aber die Erweiterung des Grabens S10B/2000 ohne Zeugenwall mit einer Breite von 2 × 3 m. Als Ergebnis der Ausgrabung wurde festgestellt, dass der Wehrgraben um die erwähnte Tellsiedlung von den Trägern der Otomani-Kultur erstellt wurde. Beim der Entfaltung der Einfüllung des Wehrgrabens wurde am Untergrund des Grabens kein einziges Keramikfragment gefunden, die auf die Szaniszló (Sanislău)-Gruppe⁶⁰ charakteristisch gewesen wäre. Die Parallelismen der hier gefundenen Gefäßfragmente kann man sowohl bei archäologischen Funden des Tells als auch bei Keramikfunden der Gräben von Andrid (Érendréd)-Curtea CAP finden.⁶¹ Dieselbe Keramik, die ähnlich dem Fundmaterial – das eher als Früh-Otomanisch als Spät-Saniszlău (Szaniszló) betrachtet werden kann – ist, kann man in den Tellen im Barcău (Berettyó)-Tal finden, wo das Fundmaterial laut Sz. Máthé Márta den Namen Ottomány B trägt.⁶²

Im Jahr 2001 schloss sich der Forschergruppe Szőcs Péter, der Mittelalter-Archäologe des Bezirksmuseums Satu Mare (Szatmár) an und das Hauptziel wurde die Identifizierung der Kirche des mittelalterlichen Dorfes Bobáld. Eine begünstigte Aufmerksamkeit bekam auch die Erforschung des mehrschichtigen mittelalterlichen Friedhofs um die im 14. Jh. eröffnete Kirche. Die wis-

24. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása.
S1-S2/2001 szelvények és a C1-C2/2001 kazetták

Abb. 24. Die archäologische Freilegung des Tells von
Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld) Die Schnitte
S1-S2/2001 und die Kassetten C1-C2/2001

25. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása.
S3/2001 szelvény

Abb. 25. Die archäologische Freilegung des Tells von
Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld).
Schnitt S3/2001

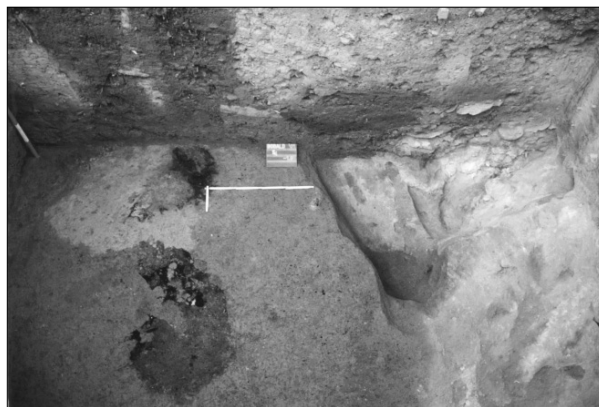
26. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S3/2001 szelvény

Abb. 26. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald
(Nagykároly-Bobáld). Schnitt S3/2001

27. kép A Nagykaroly-Bobald tell régészeti feltárása.
S4/2001 szelvény

Abb. 26. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykaroly-Bobald). Schnitt S3/2001

28. kép A Nagykaroly-Bobald tell régészeti feltárása.
S4/2001 szelvény, G6/2001 gödör

Abb. 28. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykaroly-Bobald). Schnitt S4/2001, Grube G6/2001

nik, egy sikertelen kerámiaégetés használhatatlanná vált leletgyűjtését is tartalmazza. A számos ép és restaurálható edényből álló középső bronzkor végi (Otomani IIIb) leletanyag jelentősen finomította a kultúra záró szakaszának edénművességéről bírtokolt ismereteinket.⁶⁴ (28. kép)

A tudományos pontosság kedvéért meg kell említenünk, hogy az S5/2001 szelvény teljes feltárására, időhiány miatt nem került sor. A szelvényben található középkori sírok dokumentálása után a kutatóárkot betemették. (29. kép) Az S1–S5/2001 szelvények által kutatott terület a temető egykori központi részének felel meg. Az ásatásra 2001. július 12-én érkező Németi János útmutatásai alapján az S1 és S2 szelvények déli irányban – félméteres tanúfal kihagyásával – két kazettával C1/2001 (6 × 2 m) és C2/2001 (7 × 2 m) bővültek.⁶⁵ A C1 és C2 kazettákat egymástól elválasztó észak-dél irányítottágú félméteres vastagságú tanúfal nem volt más, mint az S1 és S2 szelvényeket elválasztó társának tengely szerinti meghosszabbítása. (30. kép) A C2 kazettában került napvilágra a modern beásásoktól erőteljesen bolygatott északkeleti tájolású félköríves záródású apszis fele, valamint az apszisváltat követő fal alapozásának egy csonkja.⁶⁶ (31–32. kép) A tell központi részén található a '80-as évekből, termelészövetkezeti tulajdonban lévő modern épület bővítési munkálatai miatt került sor az S6A/2001 (5 × 4 m) és S6B/2001 (5 × 4 m) kazetták megnyitására. A „hajdúvárosi” volt jobbágyok 1911-ben emelt, ma is álló, emlékkeresztje mellett elhelyezkedő két kazettát egy félméteres tanúfal választotta el egymástól. (33–34. kép)

A tellen található régészeti kutatóközpont építkezési munkálatai 2002-ben kezdődtek a Szatmár Megyei

senschaftliche Bewertung der infolge der Freilegungen vom Jahre 2001 ausgegrabenen dokumentierten mittelalterlichen archäologischen Befund wurde ein paar Jahre später in einem Studienband in Budapest herausgegeben.⁶³ Szócs Péter begann seine Forschungen im Jahre 2001 – mit finanzieller Hilfe des Bezirksmuseums Satu Mare – indem er nur sporadische Hinweise über die Existenz der mittelalterlichen Kapelle hatte und markierte im mittleren Teil der südöstlichen Tellecke vier Schnitte und eine Forschungskassette: die voneinander mit einem halben Meter dicken Zeugenwall getrennten Schnitte S1/2001 (6 × 1,5 m) und S2/2001 (7 × 1,5 m), dann der etwas südlich gelegene Schnitt S5/2001 (7 × 2 m) beziehungsweise der sich von den bisher genannten in Richtung Nord-Ost befindende Schnitt S3/2001 (4 × 2 m). Die Kassette S4/2001 (5 × 2,5 m) befand sich zwischen den Schnitten S2/2001 und S3/2001 in der unmittelbaren Nähe des Schnitts S2. (Abb. 24–26.) Die wichtigste Entdeckung der erwähnten Kassette S4/2001 ist die Müllgrube mit der Nummer G6/2001. (Abb. 27.) Der erwähnte archäologische Befund enthält scheinbar, außer gewöhnlichem Abfall des Tells auch das Fundmaterial einer Keramikbrennanlage, die unnutzbar geworden ist. Das Fundmaterial, das aus zahlreichen intakten und restaurierbaren Gefäßen vom Ende der mittleren Bronzezeit (Otomani IIIb) besteht, hat unsere Kenntnisse über die Keramik in der Endphase der Kultur bedeutend verfeinert.⁶⁴ (Abb. 28.)

Wenn wir die wissenschaftliche Präzision in Betracht ziehen, dann müssen wir erwähnen, dass die vollständige Freilegung des Schnitts S5/2001 wegen Zeitmangel entfiel. Nach dem Dokumentieren der mittelalterlichen Gräber wurde der Suchgraben einge-

29. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása.
S5/2001 szelvény

Abb. 29. Die archäologische Freilegung des Tells von
Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Schnitt S5/2001

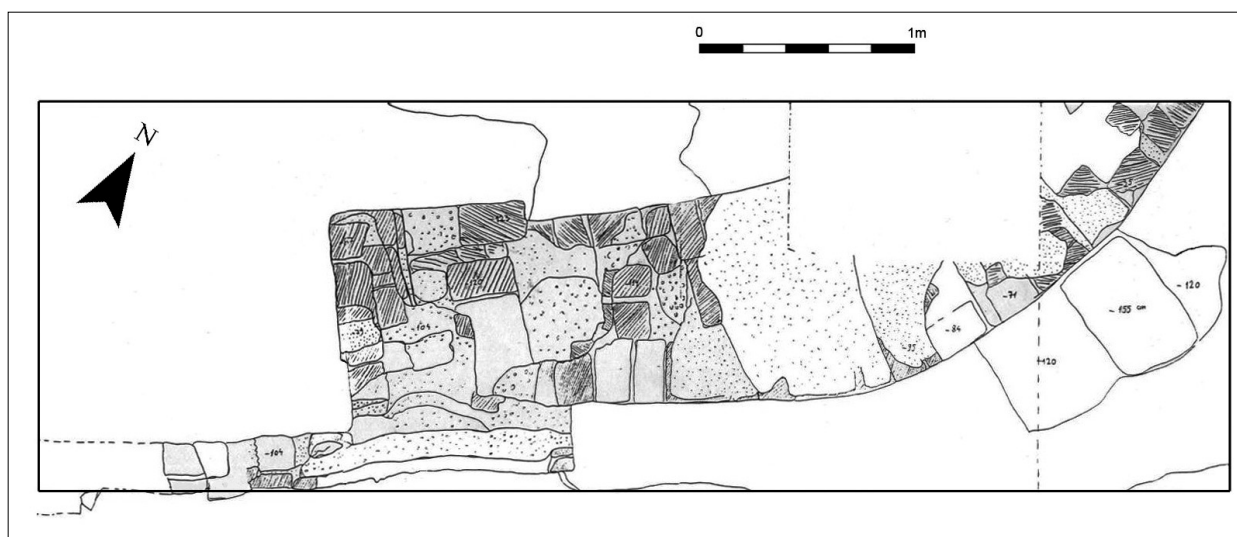
30. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása.
A C1–C2/2001 kazetták és a középkori kápolna

Abb. 30. Die archäologische Freilegung des Tells von
Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Die Schnitte
S1–S2/2001, die Kassetten C1–C2/2001 und die
mittelalterliche Kapelle

31. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. C2/2001 kazetta és a középkori kápolna apszisa

Abb. 31. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Kasette
C2/2001 und die Apsis der mittelalterlichen Kapelle

32. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. C2/2001 kazetta és a középkori kápolna alaprajza (Szöcs Péter rajza)

Abb. 32. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Kassette C2/2001 und der Grundriss der mittelalterlichen Kapelle. (Zeichnung: Szöcs Péter)

33. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S6A/2001 kazetta

Abb. 33. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Schnitt S6A/2001

34. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S6B/2001 és az S6A/2001 kazetta

Abb. 34. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Schnitt S6B/2001 und S6A/2001

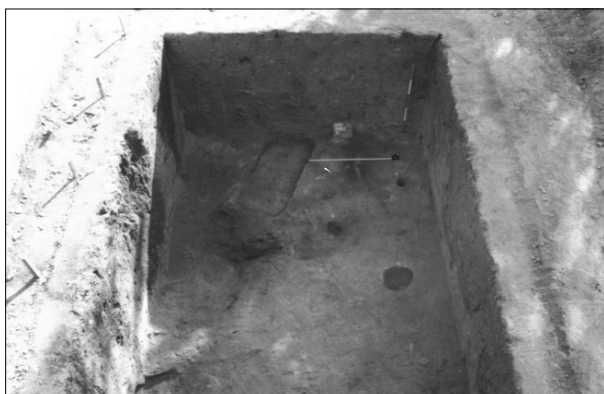
35. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S7-9/2002 kazetták

Abb. 35. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Die Schnitte S7-9/2002

36. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S7-8/2002 kazetták

Abb. 36. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Die Schnitte S7-8/2002

37. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S9/2002 kazetta

Abb. 37. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Die Schnitte S9/2002

38. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S10/2002 kazetta

Abb. 38. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Schnitt S10/2002

39. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S8/2002 szelvény, G1/2002 gödör

Abb. 39. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Schnitt S8/2002, Grube G1/2002

40. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. S7/2002 szelvény, G7/2002 gödör

Abb. 40. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Schnitt S7/2002, Grube G7/2002

41. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. C1-4/2010 kazetták

Abb. 41. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Kassetten C1-4/2010

42. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. C1-4/2010 kazetták folytatólagos kutatása 2011-ben

Abb. 42. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Die fortlaufend Erforschung die Kassetten C1-4/2010 in 2011

43. kép A Nagykároly-Bobáld tell régészeti feltárása. C1-4/2010 kazetta folytatólagos kutatása 2011-ben

Abb. 43. Die archäologische Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld). Die fortlaufend Erforschung die Kassetten C1-4/2010 in 2011

füllt. (Abb. 29.) Das geforschte Gebiet in den Schnitten S1–S5/2001 entspricht dem Mittelteil des Friedhofes. Die Ausgrabungen erweiterten sich laut Anweisungen von Némethi János, der am 12. Juli 2001 ankam in den Schnitten S1 und S2 in Richtung Süden – nach Auslassen eines Zeugenwalls von einem halben Meter – mit den Kassetten C1/2001 (6×2 m) und C2/2001 (7×2 m).⁶⁵ Der Zeugenwall der die Kassetten C1 und C2 voneinander in Richtung Nord-Süd trennt ist ein halbes Meter dick und ist nichts anderes als die Verlängerung entlang der Achse der anderen Trennwand zwischen den Segmenten S1 und S2. (Abb. 30.) In der Kasette C2, die von den modernen Ausgrabungen in Richtung Nord-Süd stark geschüttet wurde, wurden die Hälfte der Apsis mit Halbkreisverschluss, sowie ein Wandstumpf über die Grundmauer der Apsisschulter zum Vorschein gebracht.⁶⁶ (Abb. 31–32.) Im Mittelteil des Tells befinden sich die Kassetten S6A/2001 (5×4 m) und S6B/2001 (5×4 m), die wegen Modernisierungsarbeiten und Gebäudeerweiterung in den '80-er Jahren, als sie noch im Eigentum der Produktionsgenossenschaft waren eröffnet wurden. Beide Kassetten die mit einem Halbmeter dicken Zeugenwall voneinander getrennt sind befinden sich neben dem 1911 gestellten Erinnerungskreuz für die gewesene Lehensmänner der „Hayduken“-Stadt, das auch heute noch steht. (Abb. 33–34.)

Die archäologischen Bauarbeiten im Forschungszentrum des Tells begannen 2002 mit materieller Unterstützung des Sathmarer Kreisrates. Vor Beginn der Bauarbeiten fanden Fundrettungsgrabungen statt, da entstanden die Kassetten S7/2002 ($5 \times 4,8$ m), S8/2002 ($5 \times 4,8$ m) und S9/2002 (4×4 m). (Abb. 35–37.) Das Gebäude funktionierte einst als Obstgartenwachhaus und Lagerraum der Produktionsgenossenschaft, entlang seiner Nord-Wand wurden die Forschungsoberflächen aneinander gereiht und mit einem Halbmeter dicken Zeugenwall voneinander getrennt. Während der Ausgrabungen wurde 2002 im Westteil des modernen Gebäudes eine 2×2 m große Kasette S10/2002 markiert. (Abb. 38.) Die 2002 erforschte Tellteile wurden durch Pflanzungsgruben der Obstbäume beziehungsweise durch mittelalterliche Gräber bedeutend erschüttelt. Infolge der archäologischen Freilegung resultierten dokumentierte archäologische Befunde. Da sollte man neben den oberirdischen Wohnhäusern die Grube G1/2002, gefunden in der Kasette S8/2002, beziehungsweise die Grube G7/2002, entdeckt in der Kasette S7/2002 erwähnen. (Abb. 39.) Die Bedeutung der archäologischen Befunde besteht darin, dass sie das jüngste von uns bekannte Fundmaterial der mittleren Bronzezeit enthalten. (Abb. 40.) Die Keramikfunde der erwähnten zwei Gruben bilden aus typologischer Hinsicht einen Über-

Tanács pénzügyi támogatásával. Az építkezést megelőző leletmentő ásatás alkalmával kerültek feltárássra az S7/2002 (5 × 4,8 m), S8/2002 (5 × 4,8 m) és S9/2002 (4 × 4 m) kazetták. (35–37. kép) Az egykori termelőszövetkezeti gyümölcsös őrházaként és raktárként működő épület északi fala mentén sorakozó kutatófelületeket félméteres tanúfal választotta el egymástól. A 2002-es évi ásatások során a modern épület nyugati részén jelölték ki a 2 × 2 m-es méretarányú S10/2002 kazettát. (38. kép) A tell 2002-ben kutatott részét a gyümölcsfák telepítési gödrei valamint a középkori sírok jelentősen megbolygatták. A régészeti feltárások alkalmával dokumentált régészeti objektumok közül a felszíni lakóházak mellett ki kell emelnünk az S8/2002 kazettában talált G1/2002 illetve az S7/2002 kazettában felfedezett G7/2002 számú gödröket. (39. kép) A régészeti objektumok jelentősége abban áll, hogy az általunk ismeretes legfiatalabb középső bronzkori leletanyagot tartalmazzák. (40. kép) Az említett két gödör kerámia leletei tipológiai szempontból átmenetet képeznek az ún. késő-Otomani (Otomani IIb) formakincs és a későbronzkor kezdeti szakaszának edényművessége között.⁶⁷

A Nagykároly-Bobáld tell feltárása nyolc évig szünetelt. A munkálatok 2010-ben indultak újra. Ekkor kezdődtek el a tell központi részén kijelölt félméteres tanúfalakkal négy kazettára (C1–4) osztott 10 × 10 m felület feltárási munkálatai, amelyek 2011-ben is folytatódtak. (41–43. kép) 2010-ben csatlakoztak a kutatócsoporthoz Liviu Marta, Hágó Nándor és Apai Emese szatmári illetve kolozsvári régészek. A tellen folyó kutatások a települést övező szatellit-telepek gyűrűjére is kiterjednek a topográfiai és geofizikai felmérések, az intenzív terepbejárások és aerofotogrametriai kutatások révén.⁶⁸

Időrend

A Nagykárolyi-síkságon és az Ér vidékén a tell telepek fejlődéstörténete szervesen kötődik az Otomani kultúra evolúciójához. Az említett középső bronzkori művelődés nagyvonalakban, a korabronzkor vége, illetve a Koszideri periódus vége közé iktatható. A szóban forgó időszak a Szaniszló csoport és a korabronzkor harmadik szakaszára jellemző seprűs és textildíszes kerámia végétől⁶⁹, a post-Otomani csoportok (Csaholy, Igrîpa) anyagi műveltségének megjelenéséig tart. Kronológiai szempontból a középső bronzkor hármas felosztásának megfeleltethetjük az Otomani kultúra egy-egy fejlődési szakaszát. (KB I-Otomani I, KB II-Otomani II, KB III-Otomani III). (44. kép) Az északnyugat-erdélyi

gang vom sog. Spät-Otomani-Formenschatz (Otomani IIb) zum Töpferhandwerk der Anfangsphase der Spätbronzzeit.⁶⁷

Die Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld) wurde für acht Jahre eingestellt. Die Arbeiten wurden 2010 erneut aufgenommen. Dann begannen die Ausgrabungsarbeiten im mittleren Tellteil markierten mit Halbmeter dicken Zeugenwällen voneinander getrennte vier Kassetten, die dann 2011 fortgesetzt wurden. (Abb. 41–43.) 2010 schließen sich der Forschergruppe Liviu Marta, Hágó Nándor und Apai Emese an, Archäologen aus Satu Mare (Szatmár), beziehungsweise aus Cluj-Napoca (Kolozsvár). Die Forschungen, die am Tell stattfinden umgreifen auch den Ring der Satellitengebiete um die Siedlung durch topografische und geophysikalische Vermessungen, durch intensive Geländebegehungen und aerophotogrametrische Vermessungen.⁶⁸

Chronologie

Auf der Carei-Ebene und in der Eriul (Ér)-Gegend knüpft sich die Entwicklungsgeschichte der Tell-Siedlungen organisch an die Evolution der Otomani-Kultur. Die erwähnte mittlerbronzzeitliche Kultur kann man in großen Linien zwischen das Ende der Frühbronzezeit und das Ende der Koszider-Periode einordnen. Es geht um die Periode die vom Ende der Sanislău (Szaniszló)-Gruppe und für den dritten Abschnitt der Frühbronzezeit typischen Keramik mit Besenstrich- und Gewebeverzierung⁶⁹, bis zum Erscheinen der Sachkultur der Post-Otomani-Gruppen (Csaholy/Cehăluș, Igrîpa) dauert. Aus kronologischer Hinsicht kann man sagen, daß für die dreifache Aufteilung der Mittelbronzezeit je eine Entwicklungsphase der Otomani-Kultur entspricht. (MB I-Otomani I, MB II-Otomani II, MB III-Otomani III). (Abb. 44.) Die genauere Einordnung der Mittelbronzezeit im Nordwestsiebenbürgen mangels lokaler Radiokarbon für die Zeitbestimmung empfängt – trotz bekannter ungarischer und slowakischer¹⁴C-Daten – Schwierigkeiten. Tatsache ist, dass die¹⁴C-Messungen der Frühperiode der Gyulavarsánd-Kultur⁷⁰ Gleichzeitigkeit mit den Radiokarbonaten der Ottomány-Kultur⁷¹ aufweisen. Im Fall der Radiokarbonaten, die sich auf die Mittelbronzezeit beziehen, kann man Schwankungen in der Kalibrationskurve und eine große Streuung der Endwerte beobachten, in dieser Weise bieten diese unsicherere chronologische Stützpunkte.⁷² Wir empfinden die Koinzidenz der Radiokarbonaten betreffend der sog. Ottomány- und Früh-Gyulavarsánd-